

SALM

SA Haapsalu ja Läänemaa
Muuseumid

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid

kogumispõhimõtted

ja

kogude korralduse põhimõtted

Haapsalu 2024-2027

Sisukord

1 Missioon, ajalugu.....	4
1.1 Missioon.....	4
1.2 Sihtasutuse ajalugu.....	4
1.2.1 Läänemaa Muuseum.....	4
1.2.2 Sidemuuseum	5
1.2.3 Raudteemuuseum	5
2 Muuseumikogu	6
Muuseumikogu seis 1. jaanuar 2024.a.	6
3 Muuseumi struktuur ja toimetehhanismid	8
Kogudega tegelevate töötajate ülesanded on järgmised:.....	9
Kogu kasutatavus:	9
4 Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid	9
4.1 Seadused ja määrused	9
4.2 Strateegilised dokumendid	9
5 Kogumispõhimõtted.....	10
6 Teised sarnased või lähipiirkonnas tegutsevad muuseumid.....	11
7 Muuseumi koostöövõrgustik	13
8 Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid	14
9 Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted.....	15
10 Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamisvajadus	16
10.1 Endise Läänemaa Muuseumi kogu	16
10.2 Raudtee- ja Sidemuuseumi kogud	17
10.2.1 Sidemuuseumi kogu.....	17
10.2.2 Raudteemuuseumi kogu	17
11 Peamised kogumissuunad:	18
11.2 Endine Läänemaa Muuseum	18
11.3 Raudtee - ja Sidemuuseum.....	18
11.4 SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid üldiselt ei kogu	18
12 Muuseumikogu täiendamise protseduurid.....	19
13 Juurdekasvuvõimaluste ja säilitustingimuste analüüs	20
13.2 Hoidlad.....	20
13.3 Tööjõud.....	21
14 Muuseumikogu analüüs ja väärtuste hindamine	21
14.2 Museaalide väljaarvamine.....	21
15 Muuseumikogu dokumenteerimine.....	22
15.2 Dokumenteerimismeetod	22
15.3 Arvestusdokumentatsiooni vormistamine ja hoidmine	22
15.4 Dokumenteeritavad tegevused, rollid ja vastutus.....	22
15.4.1 Objektide vastuvõtt:.....	23
15.4.2 Museaalide liikumine ja kasutamine:	23
15.4.3 Inventuur	23
15.5 Säilitusprotseduurid.....	24
15.6 Museaali muuseumikogust väljaarvamine ja hoiule võetud asja tagastamine	24
15.7 Retrospektiivne dokumenteerimine.....	24
16 Muuseumikogu kasutamine	25
16.2 Rollid ja vastutus.....	25
17 Muuseumikogu kasutamise seotud protseduurid ja dokumentatsioon	25

17.2	Teenuste loetelu ja nendega seotud piirangud.....	26
17.3	Digiteerimistöde korraldus.....	26
18	Säilitamine	27
18.2	Rollid ja vastutus.....	27
18.3	Säilitustingimused	27
18.4	Säilitustingimuste tagamine	28
18.5	Turvalisus.....	28
19	Toimepidevus	29

1 Missioon, ajalugu

1.1 Missioon

Sihtasutuse Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid (SALM) peamine eesmärk on tutvustada Lääne maakonna ja Haapsalu linna kultuuri- ja looduspärandit ning Eesti raudtee- ja sideajalugu.

SALM korraldab näituse- ja arendustegevusi Haapsalu raekoja hoones, Haapsalu piiskopilinnuses, Haapsalu raudteejaamas, Iloni Imedemaa galeriis ja teemakeskuses ja Ants Laikmaa muuseumis. Lisaks kohaliku kultuuripärandi hoidmisele ja tutvustamisele teeb muuseumide koosluse ainulaadseks see, et raudtee ja side valdkonnas ollakse kogu Eestit hõlmav teemamuuseum ning rahvusvaheliselt tuntud kui Ilon Wiklandi illustratsioonide hoidja ja eksponeerija.

1.2 Sihtasutuse ajalugu

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid ühendab endas kolme endise muuseumi – Läänemaa Muuseumi (end. Haapsalu raekoda, Iloni Imedemaa, Ants Laikmaa Muuseum), Sidemuuseumi ja Eesti Raudteemuuseumi – kogusid. Sihtasutusse kuulub ka Haapsalu piiskopilinnuse kompleks.

1.2.1 Läänemaa Muuseum

Haapsalu Kaunistamise Seltsi vedamisel kutsuti ellu Läänemaa Muuseumi Ühing, mille põhikirja registreeriti 24. oktoobril 1928.

Põhikirja järgi olid Läänemaa Muuseumi ülesandeks “rahvateaduste laiapiirdeline arendamine ajalooliste, kunsti ja rahvateaduseliste ning looduslooliste esemete alahoiu ning rahvale kättesaadavaks tegemise läbi”. Läänemaa Muuseumi sünnipäevaks sai 19. märts 1929.a., mil valiti muuseumiühingu juhatus eesotsas linnapea Hans Alveriga. Peavarju leidis muuseum raekojas, mille tagatuppa oli muuseumi varasid juba kogutud.

Esimene muuseumi väljapanek avati piiskopilinnuse vahitornis 1930. aasta suvel seoses Haapsalu 650. aastapäeva pidustustega. 1931.aastal hakati kogutud varasid arvele võtma. 1938. a. sai muuseum endale naabruses asunud vana koolimaja kolm tuba ja suveks valmis ekspositsioon. 1941. a. koliti linnavalitsus koos muuseumi kokkupakitud varadega endise hotelli ruumidesse. Osa esemeid läks sõja ajal kaduma või oli halbade hoiutingimuste tõttu kannatada saanud. 1946.a. asutati Läänemaa TSN Täitevkomitee otsusega Lääne Maakondlik Muuseum ja 1. mail 1950 avati endises raekojas muuseumi ekspositsioon.

1950ndate lõpul asuti looma Ants Laikmaa majamuuseumi. Taluhooned ja park võeti riikliku muinsuskaitse alla, kunstiesemed ja kunstniku isiklik vara võeti museaalidena arvele.

5. juunil 1960. a. avas Ants Laikmaa majamuuseum uksed külastajatele.
1974. a. kujundati piiskopilinnuse vahitornist muuseumi teine filiaal.
1970. aastatel ehitati tööruumideks ja hoidlaks välja raekoja katusekorrus.
1979.a. avati muuseumi uus laiendatud püsiekspositsioon, millega tähistati Haapsalu linna 700. juubelit.
1981.a. loodi skulptor Roman Haavamäe majamuuseum, mis tegutses 1990ndate aastateni.
1992. a. saadi tagasi muuseumi ajalooline nimi – Läänemaa Muuseum.
2001. a. asutati Cyrillus Kreegi kortermuuseum (suleti 2011).
2006. a. Iloni Imedemaa galerii, 2009. a. avati Iloni Imedemaa teemakeskus.
2010.a. liideti Läänemaa Muuseumi kogudega Sidemuuseumi kogud.

1.2.2 Sidemuuseum

24. jaanuaril 1969 moodustati A. Popovi nimelise Raadiotehnika, Elektroonika ja Side Teaduslik-Tehnilise Ühingu (RESTTÜ) Haapsalu Sidetehnika Eksploatatsiooniosõlme algorganisatsiooni juures insener Enno Taeli eestvedamisel ajaloo sektsioon, mis alustas sideajaloo materjalide kogumise, süstematiseerimise ja säilitamisega.

Kui kogutud oli juba hulk materjale, otsustati 16. oktoobril 1972 asutada sektsiooni sideajaloo kabinet, mis sai omale ruumi endises Rapla-Virtsu raudtee Karuse jaamahoones. Seal tegutses 1932. aasta kevadest saadik Karuse postiagentuur, hilisem sidejaoskond.

1975. aasta suvel valmis vana jaamahoone ootesaalis ja selle kõrvalruumis sideajaloo kabineti esimene püsiekspositsioon, mida rahvasuu hakkas kutsuma Karuse sidemuuseumiks. Ametlikult asutati isetegevuslik Karuse Sidemuuseum alles 8. juunil 1979. 1981. aasta lõpus kolis jaamahoonest välja Karuse sidejaoskond, mille ruumid läksid samuti muuseumi käsutusse. Kuna Karuse Sidemuuseum tegeles paljuski just Läänemaa ja saarte posti- ning elekterside ajaloo, anti 1987. aastal muuseumile uus nimi – Lääne-Eesti Sidemuuseum.

14. septembril 2001 avati uksed Sidemuuseumina Haapsalus Tamme tn 21A asuvas nõukogudeaegses sidehoones. Sellega tähistasid Lääne-Eesti Sidemuuseumi Selts ja Eesti Telefon 120 aasta möödumist telefoniside loomisest Eestis. 1. märtsil 2010 anti Sidemuuseumi varad üle Läänemaa Muuseumile.

1.2.3 Raudteemuuseum

Raudteemuuseumi loomiseks Eestis algas kogumistöö Balti Raudtee Eesti raudteekonna juhtkonna ja ametiühingu rajoonikomitee otsusega 18. novembrist 1965, millega moodustati ka vastav orgkomitee. 29.04.1970 kinnitati isetegevusliku Eesti Raudteetranspordi Muuseumi (hiljem kandis nimetusi *Eesti Raudteekonna Rahvamuuseum* ja *Eesti Raudteemuuseum*) põhikiri ning kogutud ca 1400 museaali baasil avati muuseum 5. novembril 1970 Tallinnas Balti jaama reisijatehoone II korruse saalis, kuhu see jäi enam kui 20 aastaks. 1970. aastate alguses sai muuseum omale ka teadusliku nõukogu ning filiaali Väana-Jõesuus, kus asunud kitsarööpmeline välisekspositsioon jõudis hiljem Lavassaarde Eesti Muuseumraudtee valdusse.

1980. aastate lõpuks oli Eesti Raudteemuuseum kogunud 5883 museaali, millest kaalukama osa moodustasid fotod. Muuseumikogu sai 1990. aastate alguses kannatada muuseumi kolimisel Tallinnas Rannamäe tee 3a asuvasse hoonesse ja seal 1993. aasta suvel toimunud tulekahjus.

1990. aastate keskpaigas hakkas RE Eesti Raudtee otsima muuseumile uut asukohta ja omanikku, mis päädis muuseumi varade üleandmisega Haapsalu linnale 28. aprillil 1997. Muuseumikogust deponeeriti segastel asjaoludel ilma korrektse dokumentatsioonita Lavassaares asuvasse eramuuseumisse enamik kitsarööpmelise raudteega seotud museaale ning järelejäänud museaalide baasil avati 25. juunil 1997 Haapsalu jaamas Raudteemuuseum (ka Eesti Raudteemuuseum).

1997.a. pandi alus muuseumi laiarööpmelisele välisekspositsioonile ajaloolise veeremi näol.

2000. aastate algusest jätkati vahepeal katkenud kitsarööpmeliste raudteede materjalide kogumisega.

2013.a. loodi Läänemaa Muuseumi, Raudteemuuseumi ja SA Haapsalu piiskopilinnuse ühinemisel SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid.

2 Muuseumikogu

Algselt oli Läänemaa Muuseumis Tulmeraamat esemetele (Esemekogu) ja Fotopäevik fotodele (Fotokogu). 2001. aastal, kui museaalid sisestati infosüsteemi KVIS, jagati esemed alakogudeks.

Muuseumikogu seis 1. oktoober 2024.a.*

Kogu	Alakogu	Kogu tähis	Arv
Ajaloolised esemed		Aj	4973
Arheoloogia		Arh	1414
Arhiiv			35880
	Arhiivraamatukogu	ArR	2121
	Postkaardid	ArPk	4322
	Perioodika	ArPer	13538
	Väikestruktuurid	ArTr	3938
	Käsikirjad	ArKä	435
	Dokumendid	ArD	10997
	Kaardid ja Plaanid	ArPl	529
Etnograafia		E	1415
Fotokogu		F	21959
Infokandjad		Inf	65
Kunstikogu		K	1910

Looduskogu		L	627
Numismaatika		N	2384
Sidemuuseum			7632
	Sidemuuseumi foto		4298
	Sidemuuseumi dokumendid		372
	Sidemuuseumi pitsatid		215
	Sidemuuseumi trükised		383
	Sidemuuseumi aparatuuri juhendmaterjalid		644
	Sidemuuseumi telefoniraamatud		204
	Sidemuuseumi mälestused, fotoalbumid		207
	Sidemuuseumi aparaatur		772
	Sidemuuseumi telefoniaparaadid		109
	Sidemuuseumi sidetöö materjalid		125
	Sidemuuseumi mobiiltelefonid ja piiparid		52
	Sidemuuseumi projektid		235
	Sidemuuseumi helisalvestised		16
Raudteemuuseum			14.002* - arvestuslik
Esemekogu			
	Mööbel	Mb	46
	Tekstiil	Te	150
	Märgid	Mm	38
	Mudelid-maketid	Mu	4
	Ajaloolised esemed	Aj	366
Dokumentaalmaterjal		D	
	Dokumendid	DD	1047
	Käsikirjad	DKä	1
	Kaardid, plaanid, projektid	DPr	90
	Au- ja tänukirjad	DAu	57
	Personaalia	DPe	47
	Sõidudokumendid	DS	631
Trükised		T	

	Raamatud	TR	471
	Perioodika	TP	205
	Sõiduplaanid	TS	240
	Pisitrükised	TT	130
Fotokogu		F	
	Negatiivid	Fn	174
	Fotod ja fotopostkaardid	Ff	6704
	Diaposiitiivid	Fd	43
Raudteeveerem		V	29
Kokku:			92.239

* kogude seis pärast looduskogu kaavikute kollektsiooni välja arvamist. Lõplikud ja uuendatud andmed tulevad seisuga 1. jaanuar 2025.

Töö museaalidega toimub infosüsteemis MuIS.

Muuseumikogust on endise Läänemaa Muuseumi ja Sidemuuseumi kogu sisestatud MuIS-i täies ulatuses vähemalt number-nimetus tasemel. Esimese taseme kirjelduste täiendamine on pidev töö. Raudteemuuseumi kogust on 1. jaanuariks 2024.a. MuISi retrospektiivselt sisestatud osaliste andmetega 10 450 ehk 74,9% kogust ja sisestamine kestab (kogu muuseumikogust 96,2%).

SALM kogust on 1. jaanuariks 2024.a. digiteeritud 65,2%.

Muuseumikogu suurus seisuga 1. jaanuar 2024.a. on **92.463** museaali.

Abikogus on esemed, mida põhikogusse muuseumikogu täiendamise komisjon ei soovita vastu võtta või kui kunagi hiljem otsustatakse ese siiski põhikogusse vastu võtta või põhikogust üle viidud esemed.

3 Muuseumi struktuur ja toimetehhanismid

Sihtasutuse Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid (SALM) juhtorganid on nõukogu ja juhatus.

Nõukogu kavandab sihtasutuse tegevust, korraldab juhtimist ja teostab järelevalvet sihtasutuse tegevuse üle. Nõukogul on kuus liiget, kes on määratud 4 aastaks.

Seisuga 1. jaanuar 2024.a. töötab SALMis 32 inimest (täis- ja osakoormusega):

7 administratsioonis, 5 Iloni Imedemaal, 10 Haapsalu piiskopilinnuses ja 10 Raudtee-, Side- ja Kultuuriloomuuseumis (sh Raekoda ja Ants Laikmaa Muuseum). Neist kogudega töötavad: administratsioonis 2 inimest (peavarahoidja, koguhoidja), Raekojas 1 inimene, Ants Laikmaa Muuseumis 1 inimene ning Raudtee- ja Sidemuuseumis 3 inimest

(raudteemuuseumi teadur-kuraator ja periooditi 2 andmete sisestajat) – kokku periooditi 7 inimest.

Töös kogudega toetub muuseum abiks käivale vabatahtlikule.

SALM asub Haapsalus ja Läänemaal erinevates hoonetes: administratsioon aadressil Jaani 2; Iloni Imedemaa aadressil Kooli 5; raekoda aadressil Kooli 2 (püsinäitus ja endise Läänemaa Muuseumi kogud ning peavarahoidja ja koguhoidja tööruumid); Raudtee- ja sidemuuseumi näitused, kogud ja tööruumid Haapsalu raudteejaamas aadressil Raudtee 2, sidekogu suured esemed Raudtee 14A (kaubaait) ning suurem osa sidekogust rendipinnal AS-i Haapsalu Veevõrk hoones aadressil Haava 32; Haapsalu piiskopilinnus aadressil Lossiplats 3 ja Ants Laikmaa muuseum aadressil Kadarpiku küla, Taebla vald, Lääne maakond.

Kogudega tegelevate töötajate ülesanded on järgmised:

- Kogude täiendamine: peavarahoidja ja teadur-kuraatorid.
- Kogumise läbiviimine: peavarahoidja ja teadur-kuraatorid.
- Kogude kirjeldamine, sisestamine MuISi, digiteerimine: peavarahoidja, teadur-kuraatorid, koguhoidja.
- Hoiustamine, säilitamine: peavarahoidja, koguhoidja, teadur-kuraatorid.

Kogu kasutatavus:

- Uurijate teenindamine – peavarahoidja, koguhoidja, teadur-kuraatorid.
- Uurimuste, näituste ja trükiste koostamine - teadur-kuraatorid.
- Pedagoogiline tegevus – Iloni Imedemaa haridusjuht, teadur-kuraatorid ning Iloni Imedemaa, A. Laikmaa muuseumi, Haapsalu Piiskopilinnuse ja Raudtee- ja Sidemuuseumi töötajad.

4 Muuseumi tegevust reguleerivad õigusaktid ning strateegilised dokumendid

4.1 Seadused ja määrused

Muuseumiseadus ja selle rakendusaktid, autoriõiguse seadus, digitaallkirja seadus, isikuandmete kaitse seadus, riigivaraseadus.

4.2 Strateegilised dokumendid

ICOMi eetikakoodeks, SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid põhikiri, SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid arengukava, Haapsalu linna arengukava, Lääne maakonna arengustrateegia 2035+ ja tegevuskava.

5 Kogumispõhimõtted

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumide kogu hõlmab kolme suuremat kogu: endise Läänemaa Muuseumi kogu, Sidemuuseumi kogu ning Raudteemuuseumi kogu.

Endise Läänemaa Muuseumi kogu täiendamisel lähtutakse Lääne maakonna, ajaloolise Läänemaa (välja arvatud Hiiumaa) ja Haapsalu linna ajaloo ja pärandi säilitamise, uurimise, vahendamise, tutvustamise ning eksponeerimise huvidest. Kogusse kuulub ka Ilon Wiklandi looming (928 tööd) ning tema tegevusega seotud materjalid.

Ants Laikmaa muuseumi kogu täiendatakse maalikunstnik Ants Laikmaa (1866-1942) isiku, tema loominguga ja pedagoogi-, organiseerimis- ja kunstiarvustustöö ning selle mõju uurimise, säilitamise, tutvustamise ja eksponeerimise eesmärgil.

Raudtee- ja Sidemuuseumi kogude täiendamise eesmärgiks on koondada kokku nii raudtee kui ka info edastamise ja vastuvõtmise arengut ning ajalugu kajastav pärand (tehnikast kuni fotode ja mälestusteni) Eestis. Arvestades viimaste sajandite tormilisi arenguid selles vallas, toetab kogumistöö tehnoloogia saavutuste väärtustamist ja mõistmist nii Eesti kui ka laiemas kontekstis. Ühtlasi on kogumistöö suunatud seni kogutu osas lünkade kõrvaldamisele.

6 Teised sarnased või lähipiirkonnas tegutsevad muuseumid

- **SA Rannarootsi Muuseum** – Haapsalu kui rannarootsluse ajalooline keskus. Läänemaa Muuseumi kogudes rannarootsluse materjale, mis koguti enne Rannarootsi muuseumi asutamist. Hetkel olemas pidev koostöö, esile kerkivad küsimused lahendame kiirelt kohal.
- **Evald Okase Muuseum** – vastastikune infovahetus ja nõustamine
- **Lääneranna Muuseumid**, mis hõlmab endisi:
 - **Lihula Muuseum** – munitsipaalmuuseum. Kogub kohalikku ajalugu, kultuurilugu, käsitööd ja arheoloogilist materjali.
 - **August Tampärgi nim. Hanila Muuseum** – munitsipaalmuuseum. Kogub rannaäärse külaelu materjali alates XIX saj lõpust kaasajani: põllumajandus, käsitöö, kalandus, kolhoosid, paikkonna kultuurilugu. Omab väga head tekstiilikogu (sh. rahvarõivad), kohaliku fotograafi Karl Tähe kogu XX saj. I poolest ning paari väiksemat isikukogu. Võimalikud koostööteemad: Lõuna-Läänemaa käsitöö, põllumajandus ja kolhoosi temaatika.
- **MTÜ Virtsu Harrastusmuuseumi Selts** – eramuuseum. Kogub kohalikku aja- ja kultuurilugu, põhiliselt viimase 100 a. materjal. Põhirõhk paberandjatel. Esile tõstmist väärivad teemad: kalandus, kolhoosiaeg, mälestused, elulood, leidub ka raudtee materjali. Koostöö mõeldav kolhooside teemal.
- **MTÜ Kullamaa Kihelkonnamuuseum** - munitsipaalmuuseum. Kogub Kullamaa khk. kultuuri- ja ajalugu, mälestusi, käsitöömeistrite töid, fotosid ning muusikaeluga seonduvat materjali. Võimalikud koostööteemad: muusikaelu, maakultuur.
- **SA Pärnu Muuseum** – seni on mõlemas muuseumis olnud nn. vana Läänemaa materjale, seoses uue haldusjaotusega kuulub osa Lõuna-Läänemaast (end Lihula ja Hanila vallad) Pärnu maakonna koosseisu.
- **SA Eesti Kunstimuuseum; Tartu Kunstimuuseum** – kattuv kogumissuund: A. Laikmaa ja teiste Läänemaaga seotud kunstnike temaatika. Oleme omandanud ja omandame kunstnike teoseid.
- **Eesti Rahva Muuseum** – samalaadsed esemed: Postimuuseumi kogu ja ERMi kogu, kus on etnograafiline materjal, arhiivimaterjal, postside materjal ja raudteed puudutav materjal. Ülevaade ERM kogus leiduvatest Läänemaa materjalidest vajab edasist tööd.
- **SA Eesti Ajaloomuuseum** – samalaadsed esemed: kultuuriloolised, ajaloolised ja etnograafilised esemed ning fotod.
- **SA Eesti Meremuuseum** – samalaadne kogumissuund: merendus kui üks elatusalasisid

rannikul.

- **SA Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum** – kattuv kogumissuund: jääpurjetamise ja vehklemise teemad, mis on Haapsalu spordiloo üks identiteete. Spordimuuseum ei kogu kohalikku ja ametkondlikku rahvasporti.
- **SA Rannarahva Muuseum** – kattuv kogumissuund: rannaäärse rahva elulaad ja elukeskkond.
- **SA Hiiumaa Muuseumid** – Läänemaa Muuseumi kogudes on Hiiumaa materjale, kuna Hiiumaa oli enne 1946. aastat Läänemaa osa. Hetkel suunatakse Hiiumaa materjal Hiiumaa Muuseumisse.
- **Eesti Ringhäälingumuuseum** – Sidemuuseumiga ühisosaks kogumise vallas on raadio- ja televisiooniteema. Samas ei keskendu Sidemuuseum ringhäälingu organisatsioonidele ega saadete tootmisprotsessidele või -vahendeile, vaid tegeleb oma kogus raadio- ja televisioonitehnika ning sellega seonduva materjali täiendamisega sideajaloo tervikpildi huvidest lähtuvalt, tehes Ringhäälingumuuseumiga vajadusel koostööd.
- **Eesti Muuseumraudtee MTÜ** – Lavassaares asuv raudteemuuseum oma sise- ja ulatusliku välisekspositsiooniga tegeleb raudteetranspordi osas kitsalt ja rangelt piiritletud valdkonnaga – kitsarööpmeliste raudteedega, mis on ka ühisosaks Raudteemuuseumiga, mille kogusse kuuluvaid varasid on ajutiselt hoiule antud Lavassaare muuseumile. Raudteemuuseumi kogumistöö hõlmab ka kitsarööpmelisi raudteid Eestis, pidades silmas Eesti raudteeajaloo tervikliku kajastamise ja uurimise vajadust ning kitsarööpmeliste raudteede kaalukat ja lahutamatu osatähtsust selles. Raudteemuuseumi kogu igakülgne täiendamine kitsarööpmeliste raudteede materjalidega on vajalik ja oluline, kuna Lavassaares asuv kitsarööpmelisi raudteid käsitlev muuseum ja selle varad – erinevalt Raudteemuuseumist - ei kuulu riigile või riigi osalusega sihtasutusele, vaid mittetulundusühingule.
- **Eesti Maanteemuuseum** – Maanteemuuseumil on kogude täiendamisel Raudteemuuseumiga kattuvaid huviseid ennekõike infrastruktuuri osas (sillad, viaduktid, ülesõidukohad jms), ent siin jätab Raudteemuuseum endale eesõiguse koguda kõike, mis puudutab otseselt raudteed, kuulub vahetult selle haldusalasse, on rajatud või kasutatud selle poolt.

7 Muuseumi koostöövõrgustik

Maakonna väikemuuseumid: Koostöö peamiselt koolituste ja nõustamise näol, on olnud ka näituste alast koostööd. Haldusjaotuse muutuste tulemusena teeme koostööd ka nüüd Pärnumaale jäävate Lääneranna Muuseumidega (Lihula Muuseumi, August Tampärgi nim. Hanila Muuseum) ja MTÜ Virtsu Harrastusmuuseumi Selts.

Koostöö Eesti Meremuuseumi, SA Rannarootsi Muuseumi, SA Hiiumaa Muuseumid, Harjumaa Muuseumi ja SA Pärnu Muuseumiga – näituste, museaalide, kui ka meile kõigile olulise informatsiooni vahetamisega. Erinevate haldusjaotuste tulemusena osade piirkondade materjalid esindatud erinevates muuseumides.

Haapsalu Kutsehariduskeskuse ja muuseumi vahel on sõlmitud koostööleping, Läänemaa Muuseum on Haapsalu Kutsehariduskeskuse praktikabaas ja tekstiilikogu leiab kasutamist õppeesmärgil.

Seoses Haapsalu piiskopilinnuse arendamisega osaletakse Eesti linnuste kootöögrupi (Narva, Kuressaare, Paide, Rakvere, Põltsamaa, Vastseliina) ja Läänemereäärsete Linnuste Assotsiatsiooni tegevuses, peamised koostööteemad arenduse ja eksponeerimise (hooned ja leiud) alane teave.

8 Muuseumikogu täiendamise sisulised kriteeriumid

Muuseum hindab kogudesse vastuvõetavaid museaale lähtuvalt järgmistest põhikriteeriumidest:

- **Ajalooline väärtus.** Kas objekt on seotud konkreetse inimese, paiga, sündmuse või tegevusega? Mida see jutustab mõne ajaloolise protsessi, temaatika või eluviisi kohta? Kas/kuidas objekt aitab paremini ajalugu mõista?
- **Esteetiline väärtus.** Kas objekt on meisterlikult valmistatud või on suurepärane näide teatud oskustest? Kas see on hea näide stiilist, disainist, kunstivoolust või mõne kunstniku loomingust?
- **Teaduslik või uurimuslik väärtus.** Kas teadlastel on tänapäeval või tulevikus huvi objekti põhjalikumalt uurida?

Vastuvõetavate museaalide väärtuse määramisel kasutatakse koosmõjus põhikriteeriumidega järgmisi täiendavaid kriteeriume:

- **Päritolu.** Kes oli objekti omanik, kasutaja või valmistaja? Kus ja kuidas seda kasutati? Kuivõrd hästi on see dokumenteeritud?
- **Iseloomulikkus/tüüpilisus.** Kas see on teatud liiki objektide, tegevuste, eluviisi või ajalooajaperioodi tüüpiline näide?
- **Rariteetsus.** Kas see on haruldane, ebatavaline või erakordselt hea näide teatud objektist? Kas see on erakordselt hästi dokumenteeritud võrreldes teiste samalaadsete objektidega?
- **Seisund, terviklikkus.** Kas objekt on hästi säilinud, töökorras? Kas see on säilinud ilma tahtlike või juhuslike muudatusteta, mis takistaksid tema tajumist originaalina?
- **Kasutatavus.** Kas objekti abil on võimalik interpreteerida sündmusi, kogemusi, inimesi jne ja tuua välja nende erinevaid aspekte? Kas see aitab muuseumil jutustada mingit lugu? Kuidas seostub muuseumi näituste kavaga ja/või haridusprogrammiga?

9 Muuseumikogu täiendamise üldpõhimõtted

- Muuseum eelistab kogumisel komplekte ja kooslusi ning detailsete legendidega (valmistamise, omandamise ja kasutamise lood) materjale.
- Muuseum arvestab teiste sama piirkonna või sarnase profiiliga muuseumide kogumispõhimõtetega, et vältida dubleerimist ning ressursside raiskamist. Arvestades Raudtee- ja Sidemuuseumi spetsiifikat peab see kogu kajastama teemat terviklikult ning selles valdkonnas teeme kogude täiendamisel koostööd raudtee- ja sideettevõtete ning teiste muuseumidega.
- Muuseum võib keelduda vastu võtmast annetusi, kingitusi või pärandit, kui selle üleandja esitab eritingimusi, mis on vastuolus EV seadusandlusega ning muuseumikogu ja selle kasutajate pikaajaliste huvidega.
- Muuseum keeldub annetuste, kingituste, pärandi, likvideeritavate asutuste või teiste muuseumide tervikkogude vastuvõtmisest, kui see ei vasta muuseumi profiilile, missioonile või kogumispõhimõtetele.
- Muuseum ei omanda materjali, mis on omandatud ebaseaduslikult Eestis või teises riigis või on ebaseaduslikult teisest riigist välja viidud. Enne kultuuriväärtusega asja omandamist peab muuseum nõuetekohase hoolsusega välja selgitama asja päritolu.
- Muuseum ei tohi otseselt ega kaudselt omandada bioloogilist ega geoloogilist materjali, mis on kogutud, müüdud või muul viisil edastatud vastuolus Eesti või mõne muu riigi kohaliku, riikliku, regionaalse või rahvusvahelise looduskaitse- või loodusmälestiste kaitse seaduse või kokkuleppega.

10 Muuseumikogu hetkeseis ja täiendamisvajadus

10.1 Endise Läänemaa Muuseumi kogu

Endise Läänemaa Muuseumi kogu sisaldab peamiselt Haapsalu ja Läänemaaga (seejuures ka ajaloolise Läänemaaga v.a. Hiiumaa) seotud materjale:

- **Ajalookogu** – Haapsalus ja Läänemaal valmistatud või kasutusel olnud kultuuriväärtuslikud esemed. Kogutakse endise Haapsalu rajooniga ja ajaloolise Läänemaaga seotud ajaloolisi esemeid.
- **Arheoloogiakogu** – Haapsalus ja Läänemaal toimunud arheoloogiliste väljakaevamiste leiukogud, mis on konserveeritud ja dokumenteeritud (aruandega). Kogusse võetakse vastu selge päritoluga üksikleide (vajadusel kaasatakse vastava ala asjatundjaid).
- **Arhiivdokumendikogu** – Läänemaaga ja Läänemaalt pärit inimeste elu ja tegevusega seotud originaaldokumendid, kroonikad, dokumendid ettevõtete kohta. Isikukogudest väljapaistvaim on sir Arvi Parbo perekonnaarhiiv, Hans Alveri ja Ants Laikmaa arhiivid.
- **Arhiivraamatukogu** – Läänemaaga seotud trükised, kohalike kirjameeste looming, kohalike avaliku elu tegelaste kohta välja antud trükised ja teatmeteosed, Läänemaalt pärit kirjanike teosed ja trükised juhul, kui need pole esindatud teiste mäluasutuste kogudes.
- **Kaartide ja plaanide kogu** - Läänemaa ja Haapsalu kaardid, plaanid, projektid, joonised.
- **Perioodikakogu** – ajaloolisel Läänemaal, Haapsalu rajoonis ja linnas välja antud ajalehed, ajakirjad, kui need ei ole esindatud teiste mäluasutuste kogudes.
- **Käsitöökirjade kogu** – kodu-uurimuslikud materjalid, põhjalikumad teaduslikud uurimused, käsikirjalised mälestused.
- **Väikestruktuuride kogu** – koduloolised trükised, reklaamtrükised, kutsed, plakatid jm. Läänemaa ja Haapsaluga seostuvad trükitud materjalid.
- **Postkaartide kogu** – Haapsalu ja Läänemaa (ka ajaloolise Läänemaa) fotopostkaardid ja postkaardid, mõningatel juhtudel ka teiseliigilised postkaardid. Täiendamist vajab Haapsalu vaatekaartide kogu.
- **Etnograafiakogu** – talurahva igapäevaeluga seotud esemed Läänemaalt (tööriistad, käsitöö, nõud, jne). Reeglina on piiriks XX saj. I pool.
- **Fotokogu** – Haapsalu ning ajaloolise ja kaasaegse Läänemaaga seotud originaalfotod ja negatiivid, mis kajastavad olulisi sündmusi, isikuid ja paiku. Olulist informatsiooni

sisaldavate fotode korral võidakse vastu võtta ka koopiaid või neist valmistatud digitaalseid koopiaid (näit. kui omanik ei ole nõus originaalfotost loobuma). Lähijalugu kajastavate fotode puhul on oluline saada võimalikult täpne informatsioon fotol oleva kohta.

- **Numismaatikakogu** – Eesti alal käibel olnud rahad ja maksevahendid ning märgid. Kogutakse juurde ainult Läänemaaga seotud numismaatikat.
- **Kunstikogu** – kogus on Haapsalu ja Läänemaaga seotud kunstnike looming, samuti Haapsalu kajastamine kunstnike loomingus. Olulised on Ants Laikmaa ja Ilon Wiklandi elu ja tegevusega seotud materjalid.
- **Looduskogu** – kogus (botaanika, zooloogia, geoloogia) säilitatakse ainult kultuuriloolise väärtusega materjale ning kogu täiendatakse äärmisel vajadusel Läänemaa loodusega seotud haruldaste leidudega. Kaavikute kollektsioon anti 2024.a. septembris üle Eesti Loodusmuuseumile ning loodusharidusega tegelevatele keskustele Läänemaal.

10.2 Raudtee- ja Sidemuuseumi kogud

10.2.1 Sidemuuseumi kogu

Sidemuuseumi kogu materjal hõlmab sideteemat tervikuna, puudutades posti, telegraafi, telefoni, raadio, televisiooni ning infotehnoloogia valdkondi Eestis. Kogu edasise täiendamise seisukohast on vajalik põhjalik sisuanalüüsi läbiviimine, et täpsustada kogus esinevaid lünki ning vajadusi. Samuti vajab kogumistöö laiahaardelisemat ja üle-eestilist lähenemist koos vastava kogumist abistava võrgustiku loomisega. Suurimad vajakajäämised sidekogus puudutavad elektersidega seotud esemeid ja materjale 19. sajandi II ja 20. sajandi I pooles.

10.2.2 Raudteemuuseumi kogu

Üle-eestiline materjal raudteemuuseumi kogus puudutab raudteed kui süsteemi tervikuna, hõlmates raudteetaristut, veeremit, side- ja signalisatsioonisüsteeme ning ohutusvaldkonda, raudtee sotsiaalset infrastruktuuri, kauba- ja reisijatevedu, raudteeharidust, personali ja sellega seonduvat (sh raudteelaste isetegevus), organisatsioone, ettevõtteid ja asutusi, haldusaparaati, korraldust ja meditsiini raudteel, raudteeperioodikat, mälestusi ja muud taolist. Kogu täiendamine lähtub raudtee erinevates valdkondades piirkonniti ja periooditi esinevate lünkade täitmise vajadusest. Kõige lünklikumalt on kogus kajastatud periood 19. sajandi II poolest 1920. aastateni, kuid täiendamisvajadus esineb kõigis perioodides.

11 Peamised kogumissuunad:

11.2 Endine Läänemaa Muuseum

- Läänemaa esiajalugu ja Haapsalu keskaeg, sh. Haapsalus ja Läänemaal läbi viidud arheoloogiliste kaevamiste materjalid,
- periood enne II maailmasõda, sh XIX sajandi kuurordi- ja linnaehituslugu, kultuurilooline andmekogu, sh. Haapsalus toimunud skautide suurlaagri materjalid
- elu-olu 1940-70ndad (materjali vähe), 1980-90. aastate algus (materjali rohkem),
- linnaruum 1940-70ndad (uurimused, mälestused, pildi- ja fotomaterjal),
- ravikeskkond (esemed, fotod ja kirjalik materjal),
- teenindusvaldkond,
- tööstustemaatika (varasem aeg ja ka kaasaega valikuliste näidete ja teemadena, nt Lääne Kalur),
- nõukogudeaegne suvitus Haapsalus: riiklikult organiseeritud ja *metsikud* (suvitajad, majutusepakkujad, olme, kultuuri- ja teenuste tarbimine),
- etnograafiline tekstiil,
- Haapsalu ja Läänemaa jaoks oluliste isikutega seotud kogud (nt H. Alver, H. Talmet),
- A. Laikmaa elu ja tööd kajastav materjal,
- Ilon Wiklandi elu ja loominguga seotud materjalid (eesmärgiga säilitada kunstniku käsikirjalist materjali),
- Haapsalu Piiskopilinnuse leiud.

11.3 Raudtee - ja Sidemuuseum

Raudtee- ja Sidemuuseum kogub raudtee-, elekter- ja postiside ajaloo alaseid materjale alates nende tekkimisest Eestis kuni tänapäevani.

11.4 SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid üldiselt ei kogu

- loodusega seotud materjale (botaanika, zooloogia, geoloogia),
- väga halvas seisukorras ja lühikese säilivusega esemeid,
- ebaselge päritoluga esemeid,
- kogumispõhimõtetele mittevastavaid esemeid,
- koopiaid (esmajoones dokumendi- ja fotokoopiaid), mille originaal asub mõnes teises mäluasutuses,
- endise Läänemaa Muuseumi kogu osas nõuetekohaste hoiuruumide saamiseni suuri esemeid (sõidukid, tööstustehnika ja seadmed jne).

12 Muuseumikogu täiendamise protseduurid

Muuseumikogu täiendamise eest vastutavad peavarahoidja ja teadurid, kes vastavalt uurimisteedele, näitustele ning kogude täiendamise vajadusele teevad ettepanekuid muuseumikogu täiendamise komisjonile (kinnitatud juhatuse liikme käskkirjaga).

Museaal omandatakse muuseumi annetuse, ostu või mõnel muul seaduslikul viisil. Esemee dokumenteerimiseks vajaliku info kogumise eest vastutab konkreetne koguja (muuseumitöötaja), kes vahendab materjalide jõudmist varasemalt omanikult muuseumisse.

Muuseumitöötaja täidab MuISis teabe eelregistreerimise lehe, kus koguja paneb kirja kogutava materjali kohta käiva informatsiooni (üleandja, varasemate kasutajate andmed, valmistamise ja kasutamise aja, asjassepuutuva legendi, sisulise väärtuse) ning vajadusel korraldab eseme paremaks dokumenteerimiseks pildistamise, filmimise või intervjuerimise.

Järgnevalt esitatakse materjal otsustamiseks muuseumikogu täiendamise komisjonile.

Muuseumikogude täiendamise komisjon hindab muuseumile kogutavate või pakutavate materjalide väärtust ning sobivust kogusse. Vajadusel kasutatakse välisekspertide või erispetsialistide abi. Suuremate tervikkogude puhul tehakse täiendav otsus olukorrast lähtuvalt.

13 Juurdekasvuvõimaluste ja säilitustingimuste analüüs

13.2 Hoidlad

SALMi hoidlate kogupind on kokku 759,7 m², sh 254 m² hoidlatest asub rendipinnal (33% kogupinnast). Raudteeveerem asub välialal.

Endise Läänemaa Muuseumi Kooli 2 hoones teisel korrusel asuvas 132 m² hoidlas on museaalid paigutatud maksimaalselt tihedalt ja uutele museaalidele on minimaalselt ruumi. Sisuliselt vajalik ruum juurdekasvuks puudub. SALM kogudest on siin kõige paremad säilitamistingimused, uuendamist vajab amortiseerunud niisutamissüsteem.

Kooli tn. 2 hoovil asuvas 140 m² hoidlas on olemas mõningane juurdekasvu võimalus. Probleemiks on 1990ndate keskel ehitatud hoone hoiuruumide suhteliselt suur sõltuvus välistingimustest. Lahendamist vajab hoone I korruse tolma põrand, mis eeldab olemasoleva betoonpõranda katmist mittetolmava kattega. Pikemas perspektiivis vajavad välja vahetamist ja renoveerimist hoone aknad tagamaks sisekliima stabiilsus. Viimasega on seotud ruumide ventileerimise optimaalse vajaduse selgitamine, mis vajab ekspertiisi.

Sidemuuseumi kogud asuvad valdavalt rendipinnal (254 m²), aadressiga Haava 32. Trükised ja muu pabermaterjal ning fotokogu on toodud Haapsalu jaamahoonesse, kus on sisustatud väike 13,7 m² juurdekasvuvõimaluseta hoidlaruum ning kogu on korrastatud. Perspektiivis on eesmärgiks võetud selles ruumis hoitav materjal kolida rendipinnale Haava 32.

Raudteemuuseumi kogud paiknevad ajaloolises Haapsalu jaamahoones Raudtee tn 2. Hoidlapind jaguneb kahe väikese ruumi vahel: 29 m² hoidla ja 37 m² raamatukogu, mis ühtlasi on kasutusel ametiruumina. Hoidlates puudub ventilatsioon ja niisutaja ning seetõttu on keeruline reguleerida säilitustingimusi. Hoidlates osaliselt vananenud, sobimatu ning ruumikasutuse seisukohast ebapraktiline kontorimööbel vajab väljavahetamist praktilisema ning museaalide hoiustamiseks kohasema uue mööbli vastu. Ruumikitsikuses puudub vajalik pind kogude juurdekasvuks.

Kaubaita (154 m²) kasutatakse osaliselt side- ja raudteetehnika suuremõõtmeliste esemete hoidlana. Hoones puudub küte ja hoiutingimused on sõltuvuses välistingimustest.

Välisekspositsiooni hoiutingimused on äärmiselt ebastabiilsed, väga palju mõjutab objekte ilmastik ja vandalism. Hädavajalik on veeremi hoiustamiseks halli/angaari rajamine, vältimaks vandalismi ja tagamaks elementaarsed säilitustingimused ja vältimaks museaalide kahjustumist erinevate välismõjude läbi. Veeremi paremaks turvamiseks on vajalik piirata ala aiaga ja tagada ala esiletoomine uuendatud (turva)valgustusega.

13.3 Tööjõud

Kogude täiendamise töö kuulub peavarahoidja ja teadurite tööülesannete hulka, sisaldades endas nii esemeks muuseumikogu täiendamise komisjoni (peavarahoidja, teadurid, juhatuse liige ning Raudtee-, Side- ja Kultuuriloomuuseumi juhataja), esmast dokumenteerimist kui ka hilisemat kirjeldamist. Endise Läänemaa Muuseumi ja Sidemuuseumi kogud on MuISis olemas vähemalt number-nimetus tasemel. Vaja on kontrollida varasemaid tulmeandmeid, tulmeandmete ja varem juba KVISis kirjeldatud museaalide andmeid parandada ja ühtlustada ning seni kirjeldamata museaale kirjeldada. Tegemist on suuremahulise tööga pikaks ajaks.

Raudteemuuseumi kogu retrospektiivset sisestamist MuIS-i alustati detsembris 2015, Raudteemuuseumi kogust on 1. jaanuariks 2024.a. MuISi retrospektiivselt sisestatud osaliste andmetega 10 450 ehk 74,9% kogust. Kogu sisestatakse hooajaliselt, sügis-talvisel perioodil kaasatakse töösse kogudega täiendavat tööjõudu asutuse siseselt.

Raudtee- ja Sidemuuseumis on vaja koguga töötamiseks luua täiendav teadur-kuraatori ametikoht (kokku 2).

Läänemaa Muuseumi kogu MUISi sisestatud andmete korrastamisel ja täiendamisel on muuseumil olnud alates 2015. aastast võimalus selles töös kasutada aastaringselt regulaarselt abiks käiva vabatahtliku abi ja aeg-ajalt on kasutatud ka Töötukassa vahatahtlikke.

14 Muuseumikogu analüüs ja väärtuste hindamine

Muuseumikogu sisulise ja väärtuslikkuse analüüs ja hindamine on hetkel esiplaanil. Järjepidevalt tegeletakse kogude sisestamise, kirjeldamise, digiteerimise ja korraliste inventuuride läbiviimisega. Korralised inventuurid igas kogus toimuvad regulaarselt 5-aastase ajavahemiku järel. Inventuuri käigus on eesmärgiks anda hinnang museaali seisukorrale ja sobivusele muuseumikogusse ning selgitada välja kogus arvele võetud sarnased museaalid.

14.2 Museaalide väljaarvamine

Museaalide kogust väljaarvamise osas lähtutakse kehtivast muuseumiseadusest. Museaal arvatakse SALMi kogust välja juhul kui museaal:

- on kahjustatud ja seda ei ole võimalik taastada;
- on hävinud või kaotsi läinud ning seda ei ole leitud vähemalt kahe järjestikuse korralise inventuuri käigus;
- antakse muuseumiseaduse alusel üle teisele muuseumile, raamatukogule või arhiivile;
- on enne muuseumikogusse arvamist omaniku tahte vastaselt tema valdusest välja läinud või teisest riigist välja viidud ning see antakse üle omanikule või tagastatakse teisele riigile;
- Museaali põhikogust abikogusse üleviimist või kogust väljaarvamist taotletakse ka juhul, kui arvele on võetud mitu sarnast objekti või on tegemist koopiaga.

Vajadusel kasutatakse sõltumatu eksperdi hinnangut.

15 Muuseumikogu dokumenteerimine

Dokumenteerimise all mõeldakse kõiki meetmeid ja tegevusi, mis on suunatud museaaliga seotud teabe kogumisele, kasutamisele ja säilitamisele, arvestades riiklikke norme vastavalt muuseumiseadusele ning on kooskõlas ICOMi eetikakoodeksiga.

15.2 Dokumenteerimismeetod

Esemete vastuvõtmine muuseumikogusse toimub infosüsteemis MUIS, kus dokumentatsioon säilitatakse. Välja trükitud dokumendid arhiveeritakse ja säilitatakse arhiivikapis.

MUISis määratakse ese kogusse, hinnatakse seisukord, kirjeldatakse ja määratakse asukoht.

15.3 Arvestusdokumentatsiooni vormistamine ja hoidmine

Museaalidega seotud dokumendid:

Teabe eelregistreerimise leht – säilitatakse andmebaasis

Asja üleandmise-akt – väljatrükk 2 eks või digiallkirjastamine

Muuseumikogu täiendamise komisjoni protokoll – väljatrükk 1 eks või digiallkirjastamine

Vastuvõtuakt – väljatrükk 2 eks või digiallkirjastamine

Väljaandeakt – väljatrükk 2 eks või digiallkirjastamine

Tagastamisakt – väljatrükk 2 eks või digiallkirjastamine

Hoiustamise-akt – säilitatakse andmebaasis

Hoiule võtmise-akt – väljatrükk 2 eks või digiallkirjastamine

Inventuuriakt – väljatrükk 1 eks või digiallkirjastamine

Väljaarvamisakt - väljatrükk 1 eks

Arvestusdokumentatsioon vormistatakse vastavalt kehtivatele nõuetele andmebaasis MUIS.

Väljaprintitud arvestusdokumentatsioon on arhiveeritud alatise säilivusega ning hoiustatud lukustatavas metallkapis.

Juurdepääs dokumentidele on selleks volitatud muuseumitöötajatel.

15.4 Dokumenteeritavad tegevused, rollid ja vastutus

Arvestusdokumentatsioon vormistatakse vastavalt kehtivatele nõuetele andmebaasis MUIS.

Vastuvõtudokumentatsiooni vormistab üldjuhul peavarahoidja.

Teabe eelregistreerimise lehti ja asja üleandmise akte vormistavad lisaks peavarahoidjale ka teadurid või koguhooidjad. Esemel esmasel dokumenteerimisel täidetakse vajalik üldine miinimumnõue.

Muuseumikogu täiendamise komisjoni protokolle, vastuvõtuakte, väljaandeakte, tagastusakte ja hoiule võtmise akte vormistab peavarahoidja, akt kas trükitakse välja paberandjal või allkirjastatakse digitaalselt.

Muuseumikogu vormistatud dokumendid edastatakse kinnitamiseks juhatuse liikmele.

15.4.1 Objektide vastuvõtt:

Museaali arvele võttes kirjeldame: päritolu, ajalugu, funktsiooni, seisukorda, kuuluvust, autoriõigustega seotud küsimused.

Iga museaal varustatakse vastuvõtul unikaalse tulmenumbriga, mille moodustab muuseumi nime lühend ja numbrikombinatsioon ning määratakse vastavasse kogusse.

Kirjeldamise käigus dokumenteeritakse museaal oma füüsiliste ja sisuliste tunnustega, eesmärgiga muuta muuseumi kogud analüüsivaks ja uuritavaks.

Esemele määratakse asukoht kohakataloogis.

Hoiulevõetud asju ei võeta arvele museaalidena ja ei arvata muuseumikogusse. Asja hoiule võtmisel fikseeritakse omanik, tema nõusolekul digikujutis, eseme seisukord, asukoht ning võimalusel hoiule võtmise periood ja tagastamistingimused.

15.4.2 Museaalide liikumine ja kasutamine:

Museaalide liikumine dokumenteeritakse, kus määratakse ära välja andmise eesmärk, eseme seisukord, tagastamistähtaeg, vastuvõtja, väljaandja.

Muuseumist välja minevatele esemetele (näitused teistesse muuseumitesse või asutustesse, SA Eesti Vabaõhumuuseumi Konserveerimis- ja Digiteerimiskeskus Kanutisse restaureerimisele või teaduslikuks uurimistööks väljaantud esemed) teeb väljaandeakti peavarahoidja. Väljaandeakt akt kas trükitakse välja paberkandjal või allkirjastatakse digitaalselt.

Muuseumisisese liikumise aktid vormistab peavarahoidja. Paberkandjal väljatrükk ei ole vajalik.

Väljaarvamisakti eelnõu koostab peavarahoidja või vastava kogu hoidja, akti vormistab peavarahoidja.

Uurijatele laenutatakse materjale kasutamiseks kohapeal allkirja vastu; uurija andmed ja uuritav teema registreeritakse uurijate registris.

15.4.3 Inventuur

Muuseumikogu analüüs ja hindamine toimub inventuuride käigus, mis igas kogus toimuvad regulaarselt 5 aastase ajavahemiku järel.

Inventuuri komisjon koosneb reeglina 3 muuseumitöötajast.

Inventuuri käigus antakse hinnang museaali seisukorrale ja sobivusele muuseumikogusse, kontrollitakse üle numbrid ja asukohad.

Inventuuri käigus selgitatakse välja kogus arvele võetud sarnased museaalid ja restaureerimist vajavad museaalid.

Inventuuriakti allkirjastavad peavarahoidja ja komisjoni liikmed ning kinnitab juhataja.

Inventuuri lõppedes tehakse ettepanekuid museaalide väljaarvamise ja kollektsioonide täiendamise kohta.

15.5 Säilitusprotseduurid

Toimub järjepidev hoidla kliima kontroll, kus regulaarselt fikseeritakse niiskuse ja temperatuuri näit.

Esemete, eriti tekstiilide pidev kontroll ja puhastamine. Lihtsamad puhastustoimingud teostatakse muuseumis, keerulisemate toimingute puhul kasutatakse spetsialistide abi.

15.6 Museaali muuseumikogust väljaarvamine ja hoiule võetud asja tagastamine

Museaali muuseumikogust väljaarvamine ja hoiule võetud asja tagastamine toimub vastavalt kehtivale muuseumiseadusele.

Kui museaal on kogust välja arvatud, siis museaaliga seotud dokumentatsioon tuleb säilitada muuseumis.

Kui objekt antakse üle teisele muuseumile, siis tuleb üle anda ka koopia museaali puudutavast dokumentatsioonist. Museaali dokumentatsioonile tuleb lisada museaali kogust väljaarvamise põhjused ja ametlik kinnitus väljaarvamise kohta.

15.7 Retrospektiivne dokumenteerimine

SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumis tegeleb kogudega ja kogudega seotud töö koordineerimisega peavarahoidja.

Muuseumikogu suurus seisuga 1. jaanuar 2024.a. on **92.463** museaali.

Infosüsteemi MuIS on sisestatud 100% Läänemaa Muuseumi ja Sidemuuseumi museaalidest number-nimetus tasemel. Raudteemuuseumi kogust on 1. jaanuariks 2024.a. MuISi sisestatud osaliste andmetega 10 450 museaali ehk 74,9% kogust ja sisestamine kestab (kogu

muuseumikogust 96,2%).

Pidev tegevus museaalide I etapi kirjeldusega MuISis. Lisaks tuleb parandada sisestamise käigus tekkinud vigaseid kirjeid.

SALM kogust on 1. jaanuariks 2024.a. digiteeritud 63,8%.

16 Muuseumikogu kasutamine

Muuseumikogusid kasutatakse eksponeerimiseks hariduslikel ja elamuslikel eesmärkidel, uurimistöoks, publitseerimiseks, jäädvustamiseks (sh digiteerimine), kopeerimiseks, seda nii muuseumisiselt kui väljaspool.

Haapsalu Kutsehariduskeskuse ja muuseumi vahel on sõlmitud koostööleping, SALM on praktikabaasiks ja Läänemaa Muuseumi tekstiilikogu leiab kasutamist Haapsalu Kutsehariduskeskuse õppeesmärgil.

16.2 Rollid ja vastutus

Kogude kontroll ja vastutus on peavarahoidjal, koguhoidjad vastutavad nende hallatavate kogude eest.

Näitusel eksponeeritavate museaalide ning nendele õigete hoiutingimuste loomise eest vastutavad konkreetse näituse koostajad.

17 Muuseumikogu kasutamise seotud protseduurid ja dokumentatsioon

Muuseumikogu kasutamist reguleerib SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumide kogude kasutamise kord. Hoidlate külastus toimub vastavalt nimetatud korrale ja eelnevalt kooskõlastatult.

Väljastades museaali muuseumiväliseks kasutamiseks, koostatakse sellekohane väljaandeakt, kus fikseeritakse museaali seisukord, kasutusperiood, kasutamistingimused, vastuvõtja ja üleandja.

Transport korraldatakse vastavalt kokkuleppele. Museaali tagastamisel koostatakse tagastusakt ja museaal paigutatakse hoidlas oma kohale.

Muuseumisesele kasutamisele vormistatakse muuseumisese kasutamise akt, kuhu märgitakse laenutuse algus- ja lõppkuupäevad, Selle allkirjastatavad peavarahoidja ja vastuvõtja. Tagastamisel vormistatakse tagastusakt, mille allkirjastatavad osapooled.

Uurijaid teenindatakse pidades silmas eelkõige museaalide pikaajalist säilimist ja korrashoidu, samas pakkudes parimat võimalikku teenindust.

17.2 Teenuste loetelu ja nendega seotud piirangud

Muuseumikogud on kasutamiseks ja uurimiseks kohapeal. Museaale tuuakse uurijatele välja eelregistreerimise alusel, tutvumine on kogutöötaja kontrolli all. Museaalid toob hoidlast välja peavarahoidja või vastavat kogu haldav muuseumitöötaja.

Museaalidega tutvumisel kannab uurija puuvillaseid kindaid, esemetest fotosid teha on lubatud ilma välklampi kasutamata.

Muuseumi materjalide kasutamisel tuleb viidata SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid kogudele.

17.3 Digiteerimistöõde korraldus

2024. aasta alguseks on digiteeritud 63,8% kogu muuseumikogust. Digikujutised on seotud andmebaasiga MUIS.

Digiteerimisega tegeleb koguhoidja, peavarahoidja ja teised muuseumi töötajad.

Digiteerimisteenust osutab SA Eesti Vabaõhumuuseumi Konserveerimis- ja Digiteerimiskeskus Kanut.

Digiteerimise mahu suurendamiseks on osaletud kultuuripärandi digiteerimisprojektides - dokumentipärandi digiteerimise projektid „Jäägem eestlasteks, aga saagem ka eurooplasteks (1860-1920)“ ja „Vaba rahvas vabal maal (1920 – 1940)“ ning esemepärandi digiteerimise projektid „Riikliku, rahvusliku või kultuuriloolise väärtusega esemed“ ja „Suure uurijatepoolse kasutatavusega esemed“.

Esmajärjekorras digiteeritakse museaalid, mida on võimalik digiteerida skaneerides.

Digiteerimise käigus pakendatakse museaalid ümber kaasaegsematesse pakkematerjalidesse. Digiteeritud faile säilitatakse digiteerija arvutis, muuseumi serveris või välistel kõvaketastel ning MUISi digihoidlas.

Esemete pildistamiseks on puudus seadmetest (fotoaparaat, abivahendid), oskustest ja tööjõust.

18 Säilitamine

Säilitamise all mõeldakse kõiki meetmeid ja tegevusi, mis on suunatud ainelise kultuuripärandi hoidmisele ja säilimisele.

Esemete nõuetekohase säilimise eest vastutab peavarahoidja koos vastava kogu hoidjaga.

Elementaarsed puhastus- ja säilitustööd teostab kogu eest vastutav muuseumitöötaja, ülejäänud konserveerimistööd teostab SA Eesti Vabaõhumuuseumi Konserveerimis- ja Digiteerimiskeskus Kanut.

Digiteerimise ja kogude korrastamise käigus pakendatakse museaalid ümber kaasaegsematesse pakkematerjalidesse.

Kokkupuutel esemetega kasutatakse puuvillaseid kindaid, vältimaks esemete kahjustumist.

Erinevate kogude esemete hooldamise ja hoidmise suhtes on võimalusel järgitud SA Eesti Vabaõhumuuseumi Konserveerimis- ja Digiteerimiskeskus Kanuti soovitusi.

18.2 Rollid ja vastutus

Peavarahoidja vastutab üldiselt museaalide säilitamise eest, otseselt esemete nõuetekohase säilimise eest vastutab vastava kogu hoidja, kes teostab elementaarsed puhas- ja säilitustööd. Elementaarne esemete puhastus: tolmust ja olemasolevast mustusest kuiv pinnapuhastus, ühevärviliste tekstiilmaterjalide pesemine ja vajadusel puitesemete pesemine ja puhastamine enne hoiustamist; tekstiilide pakendamine, puhastamine, vajadusel pesemine; fotod ja pabermaterjalid pakitud happevabadesse pakenditesse.

Peamiselt teostab konserveerimistöid SA Eesti Vabaõhumuuseumi Konserveerimis- ja Digiteerimiskeskus Kanut.

18.3 Säilitustingimused

Kooli 2 hoidlaruumis on reguleeritav temperatuur ja niiskustase seoses ventilatsiooni- ja niisutussüsteemiga. Hoidlasse tulev õhk puhastatakse ja soojendatakse läbi filtrite. Hoidlas hoiustatakse niiskusrežiimile tundlikke materjale. Niisutussüsteem vajab uuendamist.

Kooli 2 õuehoidla säilitustingimused sõltuvad välistingimustest, peamiseks probleemiks on niiskel hooajal liigne niiskus.

Raudteejaama hoone hoidlad ei ole mõeldud hoidlaruumideks, kohati hoiustatakse ruumipuudusel museaale ka tööruumides. Välialadel asuvad museaalid ei ole kaitstud ilmastiku mõjutuste eest (metalli korrosioon, puidu mädanemine).

Sidemuuseumi esemekogud asuvad rendipindadel, mida ei ole võimalik lõpuni kohandada museaalide säilitamiseks.

Ekspositsioonides jälgitakse seal olevate museaalide säilitustingimusi.

18.4 Säilitustingimuste tagamine

Raudtee välialal on vajalik tagada vähemalt osaliselt ajaloolise veeremi katuse alla paigutamine.

Kooli 2 hoidlas välja ehitatud niisutus- ja ventilatsioonisüsteem, mille niisutussüsteem vajab uuendamist.

Hoidlas (Kooli 2, A. Laikmaa muuseum, Iloni Imedemaa galerii ja Raudtee- ja Sidemuuseum) kasutatakse süsteem HOB0 andureid, mis fikseerivad ööpäevaringselt niiskuse ja temperatuuri.

Iloni Imedemaa galeriis ja A. Laikmaa muuseumis on täiendav niiskuse kogumise süsteem.

Fotod ja pabermaterjalid on pakitud happevabadesse pakenditesse.

Väiksemad esemed on pakendatud ümbrikesse või karpidesse.

Esemed on paigutatud riiulitele, kappidesse või ära mahutatud hoidlas.

Tekstiilid on osaliselt pakendatud paberisse või tekstiilümbristesse ja karpidesse, osaliselt kappides.

Viiakse läbi pistelist muuseumikogu seisundi kontroll, peamiselt tekstiilide osas.

Vaja oleks soetada muuseumile ühtne uus ja kaasajastatud niiskuse ja temperatuuri jälgimise süsteem.

18.5 Turvalisus

Kogude kasutamine on reguleeritud 2024. aastal koostatud Kogude kasutamise korraga.

Hoidlasse võivad siseneda vaid muuseumitöötajad, kelle tööülesannete hulka see kuulub.

Muuseumil on koostatud riskianalüüsid, milles on välja toodud käitumisjuhised erinevates olusituatsioonides.

Enamikesse hoidlasse on paigaldatud valvesignalisatsioon ning suitsuandurid, mida kontrollitakse regulaarselt nii teenuse pakkuja kui ka selleks määratud muuseumitöötaja poolt.

Signalisatsioon ja suitsuandurite olemasolu:

Kooli 2 hoidla – muust majast eraldi valvetsoon, kood volitatud töötajatel, tulekahju teavitussüsteem

Kooli 2 hoovihoidla - muust majast eraldi valvetsoon, kood volitatud töötajatel, tulekahju teavitussüsteem

Raudteejaama hoone - majas eraldi valvetsoonid, kood volitatud töötajatel, tulekahju teavitussüsteem, videovalve

Veeremi väliala – puuduvad igasugused turvameetmed, osaliselt on objektid ümbritsetud turvaedadega, on territooriumi valvekaamerad. Väliala turvamine vajab uut lahendust, kui selgub raudtee ühenduse taastamise/mittetaastamise lõplik otsus. Ühenduse mittetaastamise korral tuleb kaaluda kogu ala piiramist turvaiaga.

Haava 32 hoiuruumid - rendipind, olemas valvesüsteem, tulekahju teavitussüsteem

19 Toimepidevus

Sihtasutusel on koostatud on riskianalüüsid. Need asuvad töötajatele kättesaadavas kohas.